

PILONUL EUROPEAN AL DREPTURILOR SOCIALE

Realizarea ambițiilor copleșitoare pentru o
Europă socială

Cu sprijinul financiar al
Uniunii Europene

Conținutul publicației a fost elaborat și verificat cu mare atenție și grijă înainte de publicare. Totuși erorile nu pot fi în totalitate excluse. Nici colaboratorii, nici contributorii EZA și nici Comisia Europeană nu își asumă nicio responsabilitate cu privire la informațiile prezentate în această publicație sau cu privire la utilizarea acestor informații.

CASETA REDACȚIONALĂ

Editor: Centrul European pentru Întrebările Angajaților, Königswinter
www.eza.org

Autor: Jozef Pacolet

Traducere: Levente Gyulai

Tehnoredactare: HellaDesign, Emmendingen
www.helladesign.de

Ilustrație: © Klaus Puth, Mühlheim/Main, www.klausputh.de

Tipar: Druckerei Eberwein, Wachtberg-Villip

Versiune: martie 2020

REZUMAT

A existat o continuitate remarcabilă între Comisia Juncker, care a lansat Pilonul european al drepturilor sociale (EPSR) și Comisia von der Leyen, care dorește să-l introducă într-un „plan de acțiune”. Nu este doar o asemănare în ambiția copleșitoare, ci și în sensul urgenței de a pune în practică principiile. Aceasta a fost o schimbare cu trecutul. Summitul social de la Göteborg din 2017 a avut loc la 20 de ani după cel precedent din 1997. În același timp, pare să existe o schimbare remarcabilă în sprijinul conceptului de „economie socială de piață” și a necesității unei impozitări echitabile. Ambiția copleșitoare a instituțiilor europene în ceea ce privește implementarea EPSR răspunde nevoilor oamenilor de rând. Contribuie și la o Europă democratică care rezistă cântecului de sirenă al populismului. Dar acest lucru necesită vigilență continuă a părților naționale interesate și voluntarismul autorităților naționale.

CUPRINS

Mulțumiri	5	
1	Introducere	8
2	Pilonul social sub lupă	10
3	Fața socială a Europei: inițiative din trecut spre viitor	14
3.1	A doua zi: din noiembrie 2017 până la Sibiu (mai 2019) și alegerile europene din mai 2019	17
3.2	Comisia von der Leyen (2019-2024)	20
3.3	Participare, consultare și transparență: crearea de mari așteptări	22
4	Sustenabilitatea fiscală: vremuri care se schimbă	24
4.1	Schimbarea guvernanței economice a Uniunii Economice și Monetare (UEM)	24
4.2	Semestrul European: reconcilierea guvernanței economice și sociale europene	27
4.3	Schimbarea consensului privind statul bunăstării și politica fiscală	28
4.4	Statul bunăstării ca sistem redistributiv durabil ... necesar pentru coeziunea socială	32
5	Convingerea politică: valorile europene și votul	34
6	Concluzie: calea generală pentru creșterea pozitivă a progresului economic și social este propria noastră responsabilitate copleșitoare	39
Bibliografie	44	

MULȚUMIRI

„Europa socială este un mit” este ceea ce citeam la un moment dat ca o opinie despre Europa socială (Höpner, M., 2018). Cum am putea greși atât de mult când monitorizăm de 25 de ani situația statului bunăstării în Europa, numind într-un raport anterior „Pilonul european al drepturilor sociale” o „ambție copleșitoare pentru o Europă socială”. A fost ambiția unora din Comisia Europeană sau a tuturor părților interesate care au semnat în 17 noiembrie 2017 acea declarație? Sau a fost doar un mit?

Europa socială nu este un mit. Am concluzionat în septembrie 2018 că este în joc dezvoltarea ulterioară a statului bunăstării și aceasta ar putea fi susținută, este susținută, de impulsul suplimentar dat de pilonul social european al drepturilor sociale. Protecția socială este o decizie politică clară și voluntaristă de a construi și dezvolta în continuare acel stat al bunăstării. Reducându-l la un mit, contribuie la o profeție automulțumitoare, că mai ales atunci când este „ora decizională”, în vremuri de alegeri și după alegeri decizia asupra unor noi politici, poate fi contraproductivă. Cu atât mai mult cu cât realitatea nu este atât de devastatoare pentru statul bunăstării pe care-l avem.

Dorim din nou în acest raport să furnizăm dovezi despre modul în care statul bunăstării evoluează de la și sub impactul declarației pilonului social și implementării acestuia la nivel european și național.

Totul este despre respectarea a ceea ce este promis. Neglijăm ceea ce este livrat? Continuăm să spunem că este prea puțin și prea târziu sau facem bilanțul a ceea ce s-a realizat și cum mergem mai departe de aici pentru a realiza progrese suplimentare? În prima noastră contribuție am ilustrat că pilonul social european are rădăcini într-o tradiție lungă de măsuri de îmbunătățire a protecției sociale la nivel european și național. Responsabilitatea principală a rămas la nivel național.

Nu putem acoperi toate domeniile de protecție socială mergând de la siguranța la locul de muncă, peste echilibrul dintre muncă și viață de familie, și într-un final să ajungem la asigurările sociale împotriva tuturor riscurilor vieții, de la leagăn până la mormânt. 20 de ramuri de politică cuprinse de pilonul social într-o broșură albastră și frumoasă (albastrul se referă, presupun, la culoarea Europei). Ne vom concentra în special pe securitatea socială, ca dimensiune importantă a Europei sociale, folosind în medie aproximativ 20% din PIB, dar în unele țări chiar mai mult de 30%.

Prima versiune¹ a acestui raport pe care am scris-o în septembrie 2019 a fost prezentată pe 25 septembrie 2019, pentru Cartel ALFA, în Mamaia, Constanța, România și pe 19 octombrie 2019 la Riva del Garda, Italia, în cadrul unei conferințe EZA a UNAIE. Organizatorii de acolo m-au invitat să privesc înapoi, dar și să privesc înainte, „înapoi în viitor”. Ceea ce n-am putut face, să ne imaginăm că în decembrie 2019 va apărea un virus în Wuhan. A devenit COVID-19. S-a născut o pandemie la nivel mondial.

Am prezentat rezultatele și la Madrid, 28 octombrie 2019, pentru USO Unión Sindical Obrera și la Lisabona pe 22 februarie 2020 pentru BASE-FUT într-un seminar internațional „Partajarea bogăției și a puterii – mai multă democrație la locul de muncă”. Invitându-mă să extind ambiția celor 20 de principii solide ale pilonului la impozite echitabile... și democrație (economică). Pentru economist, ca mine, „totul este legat de tot”. Dar acesta este situația. Am discutat în continuare despre necesitatea unei impozitări echitabile și pericolul unui populism crescut dacă nu putem, ca stat (al bunăstării) să răspundem așteptărilor unei populații.

Firul Ariadnei din acest raport este din nou cronologia pașilor făcuți pentru contunarea realizării Europei sociale. Dar există un al doilea fir, și anume că aceasta este o responsabilitate comună la nivel european și național.

1 Pacolet, J.; Op de Beeck, L.; De Wispelaere, F.; 2018. European Pillar of Social Rights – Quo Vadis? The Overwhelming Ambition for a Social Europe. Publisher: EZA - Europäisches Zentrum für Arbeitnehmerfragen (European Centre for Worker's Questions); Königswinter

Mulțumim EZA pentru finanțarea acestui raport cu sprijinul Comisiei Europene și pentru că ne-a permis să prezentăm rezultatele în mai multe seminarii organizate de organizațiile membre EZA. Jean-Claude Juncker a declarat într-un interviu la final de mandat: „Problema Europei este că nu ne cunoaștem suficient unul pe celălalt”². Nu putem prețui suficient oportunitățile oferite participanților la aceste seminarii EZA în acest schimb european de cunoștințe, experiență, dăruire și încredere. Aveți încredere că Europa merge în direcția bună. Dar păstrarea acestei direcții este o responsabilitate națională. Sper că acest raport să convingă EZA și organizațiile partenere ale ei să contribuie activ la implementarea principiilor pilonului social în țara lor.

Em. prof. dr. Jozef Pacolet

Profesor emerit

HIVA, Institutul de Cercetare pentru Muncă și Societate a Universității
Catolice din Leuven

2 Jean-Claude Juncker, Fostul Președinte al Comisie Europene - interviu în Der Spiegel International, 1/11/2019.

1 INTRODUCERE

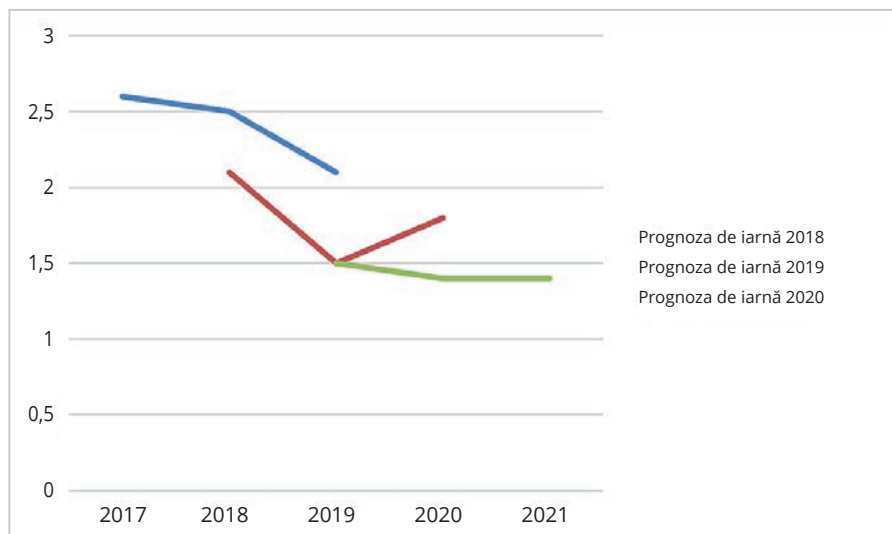
În lucrarea noastră anterioară despre pilonul social, am ilustrat că dimensiunea socială a fost prezentă în proiectul european încă de la început. Am putea doar concluziona că Comisia Juncker, care s-a autointitulat „a ultimei șanse”, a întărit dimensiunea socială prin lansarea pilonului drepturilor sociale. Consultarea cu privire la această inițiativă a trecut printr-o traiectorie remarcabilă și deja pe 17 noiembrie 2017 a fost declarat solemn la Göteborg pilonul drepturilor sociale. În paralel cu aceasta, Comisia Europeană a luat mai multe inițiative noi pentru modernizarea și îmbunătățirea reglementării sociale. De asemenea, în 2017 a fost definit un set de indicatori privind pilonul social care a devenit parte a Semestrului European, integrând și mai mult dimensiunea socială în monitorizarea politicii macroeconomice.

La momentul în care Pilonul European a fost acceptat, previziunile economice ale DG ECFIN³ în iarna anului 2018 nu erau pline de farmec, dar totuși substanțiale: o rată anuală de creștere reală a PIB-ului de peste 2% pentru UE 27 (folosim deja UE 27, deși Regatul Unit a rămas parte al UE până în 2019⁴). Prognozele de iarnă ale fiecărui an sunt publicate în luna februarie a acelui an. În anul 2019 și 2020, aceste previziuni au fost oarecum mai mici. În iarna 2020 impactul pandemiei de COVID nu este încă inclus, dar prognoza pare mai puțin sumbră.

3 Economic forecasts | European Commission (europa.eu)

4 Regatul Unit a părăsit UE în 31 ianuarie 2020.

Figura 1.1 Perspective economice UE 27, 2017 – 2021: creștere economică reală anuală (% din PIB)

* Cifra pentru primul an de prognoză este realizarea anului anterior celui de prognoză.

Sursa: Winter Forecast 2018 -2020, European Commission

2 PILONUL SOCIAL SUB LUPĂ

Pilonul social lansat de Comisia Juncker nu este o modificare a tratatului, nu este o nouă carte a drepturilor fundamentale, nu reprezintă un nou set de reglementări, ci o declarație solemnă a Comisiei, Președinției, Parlamentului și șefilor de stat naționali privind cele 20 de principii care ar trebui să inspire elaborarea politicilor europene și naționale în viitor.

Am descris în raportul nostru anterior modul în care acele 20 de principii fac bilanțul acquis-ului social din trecut, îl actualizează la evoluțiile economice, demografice, tehnice, internaționale în schimbare ale prezentului și îl sintetizează într-un set de 20 de principii care ar trebui să ne ghideze. Pentru viitorul apropiat și mai depărtat.

Pilonul european al drepturilor sociale face parte dintr-un demers mai amplu pentru integrarea economică europeană în problemele sociale, sau invers, recunoașterea din ce în ce mai mare a dimensiunii sociale a acestei integrări în ultimii ani. Amintim câțiva pași importanți: în 1992 semnarea Tratatului de la Maastricht; în 1996 introducerea Pactului de stabilitate și creștere; în 1999 începutul UEM cu introducerea tangibilă a euro de la 1 ianuarie 2002; Semestrul european, înființat în 2010, monitorizează pașii și progresele pe care statele membre le fac în vederea atingerii obiectivelor Strategiei Europa 2020. Semestrul european este un cadru de coordonare a politicilor economice în întreaga Uniune Europeană, dar oferă statelor membre îndrumări la nivel de UE și de țară cu privire la reformele prioritare și de asemenea o urmărire a evoluției acestora. Ea confirmă, și am salutat-o, atenția și implicarea din ce în ce mai mare a unei dimensiuni sociale. Dar a riscat să confrunte protecția socială cu rațiunea persistentă de austeritate și consolidare fiscală.

Concluziile primului nostru raport EZA privind pilonul social au fost⁵:

- Europa ca model de stat al bunăstării: este mitul capabil de reînnoire?

- Dimensiunea socială a Europei nu este un mit;
- Ambițiile copleșitoare ale Europei;
- Așteptările copleșitoare cu privire la dimensiunea socială a Europei sunt justificate;
- Responsabilitățile copleșitoare rămân în sfera subsidiarității în propriile noastre mâini;
- Ne îndreptăm cu adevărat mai departe către o veritabilă economie socială de piață;
- Realizarea pilonului european al drepturilor sociale este un angajament comun al UE, statelor membre și partenerilor sociali;
- Fiecare în limitele competențelor sale și ținând cont de principiul subsidiarității;
- Având în vedere natura juridică a Pilonului european al drepturilor sociale, principiile și drepturile sale nu vor fi direct aplicabile. Va fi necesară o traducere în acțiune sau acte legislative separate;
- Monitorizarea este integrată în Semestrul european;
- Fără a fi nevoie să schimbăm în acel moment tratatele europene⁶.

Reamintim în Tabelul 2.1 cele 20 de principii care au fost grupate pe trei direcții mari de politică: șanse egale și acces la piața muncii, condiții de muncă echitabile și protecție și incluziune socială. Zece din cele douăzeci de principii, toate legate, cu excepția venitului minim, de securitatea socială a unei populații, de cheltuieli sociale, în medie aproape 25% din PIB-ul statelor membre europene⁷. Ilustrând, de asemenea, în termeni monetari, nu doar ambiția copleșitoare a pilonului social, ci și domeniul de aplicare copleșitor.

5 Pacolet, J.; Op de Beeck, L.; De Wispelaere, F.; 2018

6 Exemplele care indică cât de dificile pot fi schimbările în reglementare sunt eventualele revizuirii ale regulamentului de coordonare a asigurărilor sociale, poate sau deși există o experiență de peste 60 de ani în domeniul respectiv de reglementare. Vezi conferința organizată de HIVA pentru EZA despre 60 de ani sau coordonare și necesitatea reformării în De Wispelaere, F.; 2019. 60 years of coordination of social security systems: still room for improvement. Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid; 2019; Vol. 61; iss. 1; pp. 159 - 181

7 Vezi raportul ESPN privind finanțarea protecției sociale, 2019 (Spasova, S. and Ward T., 2019)

Tabel 2.1 Principiile Pilonului European al Drepturilor Sociale

Capitolul I: Egalitatea de șanse și de acces pe piața forței de muncă
1. Educație, formare profesională și învățare pe tot parcursul vieții
2. Egalitatea de gen
3. Egalitatea de șanse
4. Sprijin activ pentru ocuparea forței de muncă
Capitolul II: condiții de muncă echitabile
5. Locuri de muncă sigure și adaptabile
6. Salarii
7. Informații despre condițiile de angajare și protecția în caz de concediere
8. Dialogul social și participarea lucrătorilor
9. Echilibrul dintre viața profesională și cea personală
10. Un mediu de lucru sănătos, sigur și adaptat, și protecția datelor
Capitolul III: protecția și incluziunea socială
11. Îngrijirea copilului și sprijin pentru copii
12. Protecție socială
13. Indemnizații de șomaj
14. Venit minim
15. Veniturile și pensiile pentru limită de vârstă
16. Asistența medicală
17. Incluziunea persoanelor cu dizabilități
18. Îngrijire pe termen lung
19. Locuințe și asistență pentru persoanele fără adăpost
20. Accesul la servicii esențiale

Sursa: Comisia Europeană, 2017b

Ambiția covârșitoare a lansării dezbaterii privind Pilonul European al Drepturilor Sociale a fost aceea că, în același timp, au fost deja prezentate

În paralel o serie de inițiative legislative și nelegislative, printre altele privind echilibrul dintre viața profesională și cea privată, accesul la protecție socială, DIRECTIVA CONSILIULUI din 14 octombrie 1991 privind obligația angajatorului de a informa lucrătorii asupra condițiilor aplicabile contractului sau raportului de muncă 91/533/CEE și DIRECTIVA 2003/88/CE A PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI A CONSILIULUI din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru. Nu era timp de pierdut. De asemenea, a fost lansată o dezbatere paralelă despre viitorul Europei.

Comisia Juncker a început deja cu o reflecție asupra unei Europei mai sociale într-o Carte albă privind viitorul Europei. Această carte albă a prezentat cinci moduri posibile în care Europa ar putea evolua până în 2025:

- scenariul 1: continuarea (Conform Cartei albe: „Continuând pe același drum”);
- scenariul 2: nimic altceva decât piața unică („Accent exclusiv pe piața unică”);
- scenariul 3: cei care vor mai mult, fac mai mult („Cei care doresc mai mult realizează mai mult”);
- scenariul 4: a face mai puțin mai eficient („Mai puțin, dar mai eficient”);
- scenariul 5: a face mult mai mult împreună („Mult mai mult împreună”).

Aș prefera un al șaselea scenariu: la nivel european și la nivel național, ambele pe deplin implicate.

De asemenea, a fost publicat un document de reflecție privind dimensiunea socială, schițând scenariile viitoare pentru o Europă socială:

- scenariul 1: limitarea „dimensiunii sociale” la libera circulație;
- scenariul 2: cei care doresc mai mult ar putea întreprinde mai multe acțiuni în domeniul social;
- scenariul 3: UE-27 ar putea aprofunda dimensiunea socială în comun

3 FAȚA SOCIALĂ A EUROPEI: INIȚIATIVE DIN TRECUT SPRE VIITOR

În primul nostru raport despre quo vadis Pilonul European al Drepturilor Sociale, și din nou aici, reproducem în anexa 1 cronologia drumului către acceptarea pilonului în noiembrie 2017⁸. În această cronologie, Comisia Europeană a situat pași importanți ai progresului social în continuare într-o perioadă prosperă în care continentul european ar putea lăsa în urmă primul și al doilea război mondial. S-au realizat pas cu pas progrese sociale, la nivel național, european și global. Războiul pe continentul european nu a fost decât o amintire proastă a trecutului. Integrarea europeană a însemnat progres economic, dar și social. Este și a fost merit să-și îndeplinească rolul și ca o garanție pentru democrație și pace, să furnizeze o bază solidă pentru progresul economic și social.

În această cronologie, tratatul de la Maastricht a fost situat în 1992, împreună cu Protocolul său pe un pilon social. De atunci, au trecut 30 de ani, cu pași cuprinzând continua și uimitoare integrare economică europeană, lărgirea UE 12 la acel moment la UE 28 în 2013, când Croația a aderat la UE. În 2019, Regatul Unit a părăsit UE⁹. Integrarea monetară a zonei euro, care a început în 1999 cu 11 țări, s-a extins la 19 țări, inclusiv câteva țări din Europa de Est care abia în 2004 au aderat la UE¹⁰.

Introducerea Pilonului Social European a reprezentat în 2017 un context complet nou. Pilonul social a introdus o perspectivă de îmbunătățire în continuare a ceea ce numim „o adevărată economie socială de piață”, simbioza progresului economic și social. Contextul pentru Comisia Euro-

8 European Commission (2017e). Reflection paper on the social dimension of Europe. Brussels, 26-04-2017, 36p.

9 Enlargement of the EU: 40 years of EU enlargement - Who has joined the EU so far? (europa.eu)²

10 Țările din zona euro; Zona euro constă de la ultima extindere din 2015 din Austria, Belgia, Cipru, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Țările de Jos, Portugalia, Slovacia, Slovenia și Spania.

peană a fost o „adevărată economie socială de piață”. O alegere politică social-economică dezirabilă a devenit un program politic oficial. A adus Europa în concordanță cu ambiția globală sau chiar a preluat conducerea. Comisia Juncker face paralela între ambițiile europene și inițiativele globale de a ridica standardul drepturilor și protecției sociale. Comisia von der Leyen merge și mai departe făcând referire în fiecare dintre scrisorile/declarațiile de misiune ale membrilor Comisiei nou instalate la obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD) ale Națiunilor Unite. Realizarea ODD-urilor sprijină îndeplinirea Pilonului Social și invers.

Actualizăm în Tabelul 3.1 cronologia din anexă pentru cea mai recentă perioadă.

Tabelul 3.1 Impulsionarea inițiativelor sociale ale Comisiei Juncker, urmată de Comisia von der Leyen: O cronologie actualizată a Europei sociale

ianuarie 2020	Începerea unei consultări la scară largă privind un plan de acțiune pentru implementarea EPSR
1 decembrie 2019	Instalarea Comisiei von der Leyen
16 octombrie 2019	Reuniunea inaugurală a ELA, care va fi pe deplin operațională din 2024, găzduită la Bratislava
23 și 26 mai 2019	Alegerile pentru Parlamentul European
9 mai 2019	Reuniunea informală de la Sibiu a șefilor de stat sau de guvern, ultima înaintea noilor alegeri
2018	Pachetul de echitate socială a fost lansat Pilonul social este inclus în Semestrul European Începutul setului de indicatori a pilonului social

17 noiembrie 2017	Declarația solemnă privind Pilonului European al Drepturilor Sociale la Summit-ul Social de la Göteborg, prima după 20 de ani, după Summit-ul pentru locuri de muncă din 20 și 21 noiembrie 1997 de la Luxemburg
Starea Uniunii 2017	Lansarea creării Autorității Europene a Muncii ELA
26 Aprilie 2017	Recomandarea Comisiei Europene privind Pilonul European al Drepturilor Sociale + Pachetul Social (inițiative legislative și nelegislative însoțitoare), document de reflecție privind dezvoltarea dimensiunii sociale a Europei
1 martie 2017	Lansarea unei cărți albe despre viitorul Europei
2016	Lansarea unei consultări privind un pilon european al drepturilor sociale în zona euro și opțională pentru alte state membre
1 decembrie 2014	Instalarea Comisiei Juncker

Sursa: creație proprie

3.1 A doua zi: din noiembrie 2017 până la Sibiu (mai 2019) și alegerile europene din mai 2019

La 13 martie 2018 a fost lansat Pachetul de echitate socială. Acesta a inclus o comunicare privind monitorizarea punerii în aplicare a pilonului (în principal prin Semestrul european și fondurile UE), o propunere de recomandare a Consiliului privind extinderea accesului la protecție socială pentru toți lucrătorii și un regulament de instituire a unei Autorități europene a muncii. O propunere privind introducerea unui număr european de securitate socială nu a fost materializată.

În starea Uniunii președintelui Juncker din 12 septembrie 2018, accentul s-a pus pe rolul internațional al Europei. Potențialele inițiative pentru realizarea de către Summitul de la Sibiu (România) privind „Viitorul Uniunii noastre la 27 de ani” (pe 9 mai 2019) au fost Acordul de parteneriat economic UE-Japonia; cadrul financiar multianual; uniunea economică și monetară și rolul internațional al monedei euro și o politică externă mai puternică.

În starea uniunii 2018 cuvântul „social” a fost menționat doar de trei ori:

„Și apoi mai este Grecia: după ceea ce pot fi descriși doar ca niște ani foarte durenți, marcați de dificultăți sociale fără precedent – deși și de o solidaritate fără precedent – Grecia a părăsit cu succes programul său și acum este din nou pe picioarele sale. Aplaud poporul Greciei pentru eforturile lor herculeene. Eforturi pe care alți europeni continuă să le subestimeze.”

„Și noi – sau cel puțin cei mai mulți dintre noi – am fost de acord că dimensiunea socială a Europei nu ar trebui să mai primească tratamentul Cenușă-reasa, ci ar trebui să fie orientată spre viitor.”

„Aș dori ca Uniunea Europeană să aibă mai multă grijă de dimensiunea sa socială. Cei care ignoră preocupările legitime ale lucrătorilor și întreprinderilor

mici subminează unitatea europeană. Este timpul să transformăm în lege bunele intenții pe care le-am proclamat la Summitul Social de la Göteborg.”

Pe 9 mai 2019, Consiliul European Informal de la Sibiu, România, a fost prima întâlnire a liderilor UE după retragerea Marii Britanii și ultima întâlnire înainte de alegerile pentru Parlamentul European¹¹.

Comisia Juncker a alcătuit lista **celor mai importante 20 de realizări ale UE 2014 – 2019**. Pe domeniile socio-economice trebuie menționat faptul că pactul de stabilitate și creștere a devenit mai flexibil, salvarea apartenenței Greciei la zona euro, reforma directivei privind detașarea lucrătorilor și crearea Autorității Europene a Muncii. De asemenea, sfârșitul tarifelor de roaming a fost menționată ca o realizare importantă a UE, în timp ce declarația solemnă a pilonului social nu a fost menționată. Atât de repede uitat? Desigur, deoarece o listă de realizări ar trebui să acopere toate tipurile de realizări, acest lucru este de înțeles.

Comisia a enumerat, de asemenea, **primele 10 afaceri nefinalizate** din UE în perioada 2014-2019. Aici a fost inclusă necesitatea unor reguli fiscale moderne și reforma eșuată a coordonării securității sociale.

Nu exista o listă de eșecuri. Poate ar trebui să menționăm un dezastru important care a depășit Europa, ieșirea Regatului Unit, Brexitul.

Un exemplu din ambiția copleșitoare privind pilonul social a fost în discursul președintelui Juncker privind starea Uniunii din 2017, a anunțat crearea unei Autorități Europene a Muncii ELA. A fost anunțat în Programul de lucru al Comisiei Europene pentru 2018, a avut loc o consultare publică (27 noiembrie 2017 – 7 ianuarie 2018), o propunere legislativă a fost disponibilă în primăvara 2018 și a fost acceptată la începutul lui 2019. Reuniunea inaugurală a Autorității Europene a Muncii a avut loc pe 16 octombrie 2019. **Uneori ideile vin la timp.**

11 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/05/09/the-sibiu-declaration/>

Remarcabil a fost faptul că sfârșitul tarifelor de roaming a fost inclus și în lista realizărilor importante, întrucât reprezintă într-adevăr pentru cetățeanul european un exemplu tangibil de integrare europeană, fără frontiere și pentru telecomunicații. Un număr european de securitate socială (ESSN) a fost, de asemenea, propus de președintele Juncker în Programul său de lucru 2018¹². Deși ar putea avea nu numai consecințe importante și practice, ar fi putut avea și o funcție simbolică importantă, similară monedei comune euro sau cardului european de asigurări sociale de sănătate EHIC care reprezintă accesul la asigurările publice de sănătate și rambursarea asistenței medicale atunci când călătorim din tot felul de motive în Europa. Ar fi fost o realizare frumoasă chiar înainte de noile alegeri europene. **Uneori ideile vin prea devreme.**

Prioritatea a fost transferată către rolul internațional al UE. La Sibiu s-au făcut următoarele recomandări importante, bazate pe reflecții despre Viitorul Europei:

- O Europă protectoare, care oferă securitate și protecție;
- O Europă competitivă, inclusiv o funcție europeană de stabilizare și un instrument bugetar pentru convergență;
- O Europă echitabilă, chiar și cu o schemă comună de reasigurare a șomajului;
- O Europă durabilă, pe climă, energie, economie circulară;
- O Europă influentă, inclusiv un rol mai mare al monedei Euro, sau sprijin pentru transformarea Balcanilor de Vest.

Poate că această schimbare a priorităților către rolul internațional este deja prea târziu. Dar referirea la o funcție europeană de stabilizare și la un instrument bugetar de convergență și o reasigurare europeană pentru șomaj sunt un preludiv al unui rol social european mai larg.

12 cwp_2018_en.pdf (europa.eu)

3.2 Comisia von der Leyen (2019-2024)

Pentru Comisia Juncker, atenția acordată dimensiunii sociale a Europei a reprezentat o ruptură cu trecutul. Pilonul social a fost declarat în 2017 în cadrul primului summit social al Europei de la precedentul de la Luxemburg din 1997. Există o continuitate remarcabilă între actuala Comisie von der Leyen și trecuta Comisie Juncker, nu numai în ambiția copleșitoare pe care o pune în sfera protecției sociale, dar și în viteza cu care dorește să ia acele decizii. Acest aspect este remarcabil, deoarece luarea deciziilor la nivel european necesită în mod normal o traiectorie mai lungă, deoarece mai multe părți interesate trebuie să fie convinse. Dar odată ce este găsit acest acord, acesta are impact pentru cei 447 de milioane de locuitori (2019).

Prioritățile pentru perioada 2019-2024 ale Comisiei von der Leyen sunt situate în Green Deal, o Europă potrivită pentru era digitală, o economie care funcționează pentru oameni, garantând creșterea în continuare și crearea de locuri de muncă de calitate, rolul Europei în lume, și, în sfârșit, promovarea valorilor noastre europene, promovarea modului nostru european de viață și consolidarea democrației noastre europene.

În „Orientări politice pentru următoarea Comisie - O Uniune care se străduiește pentru mai mult: Agenda mea pentru Europa”, noua Comisie pare să dorească din nou să răspundă la mari așteptări. Cuvintele contează: „O Uniune care se străduiește pentru mai mult”. „Toujours plus”¹³? Dar la început nu a existat un comisar explicit pentru afaceri sociale, aspect care a fost corectat în curând. Aspectele relevante sunt uneori neglijate. Comisarul pentru „Locuri de muncă” a devenit Comisar pentru „Locuri de muncă și drepturi sociale”. A existat, de asemenea, un comisar pentru o „economie care funcționează pentru oameni” și un comisar pentru „de-

13 Întotdeauna pentru mai mult, așa cum a fost o maximă a lui Vincent de Paul, referitoare la caritate.

mocrație și demografie”, acesta din urmă responsabil nu numai de o conferință privind viitorul Europei, ci și de impactul îmbătrânirii asupra protecției sociale în continuare. Protecția socială este instalată în centrul Semestrului european, iar punctul de plecare rămâne modelul unei „economii sociale de piață”. Sau mai mult, este remarcabil că acest lucru este menționat atât de explicit. Noile inițiative de relevanță menționate sunt crearea instrumentului bugetar BICC pentru convergență și competitivitate pentru zona Euro, crearea chiar și a unei reasigurări europene a indemnizației de șomaj, instituirea unui salariu minim echitabil, anunțarea impozitării echitabile și lupta împotriva fraudei, evaziunii fiscale, lansarea unei noi dezbateri asupra viitorului Europei și...lansarea unui plan de acțiune pentru realizarea pilonului social.

Noile priorități au fost deja vizibile la sfârșitul perioadei Comisiei Juncker. În „Starea Uniunii” din 2018, aproape nu s-au făcut referiri explicite la dimensiunea socială. Acel proces a fost lansat. Trebuia să-și descopere propriul drum. Acest lucru avea să fie mai substanțial decât se așteptau unii. Nu numai că a fost promis un „plan de acțiune”, dar EPSR a devenit un punct de referință pentru multe inițiative noi. De asemenea, a devenit un punct de referință pentru partenerii sociali și societatea civilă pentru a revendica noi inițiative. Acesta este ceva la care se poate spera atunci când noi drepturi sunt consacrate în noi tratate sau într-o constituție. Dar EPSR urma să fie realizat fără modificarea tratatelor.

În ianuarie 2020 a fost lansată o consultare la scară largă pentru a pune în practică principiile EPSR.

3.3 Participare, consultare și transparență: crearea de mari așteptări

În raportul nostru EZA privind Pilonul Social – Quo Vadis am observat cât de amplă și intensă s-a desfășurat munca pregătitoare, mobilizându-i pe mulți și creând așteptări mari. Unii au fost critici și au considerat că aceste așteptări nu vor fi îndeplinite. Am fost pozitivi în privința asta, dar am ajuns și la concluzia că acele așteptări trebuiau îndeplinite la nivel național, deoarece acesta este nivelul în care sunt situate competențele sociale și fiscale. Președintele Juncker a anunțat că vrea să facă mai puține inițiative, dar mai în profunzime. Acest lucru cu siguranță nu a fost confirmat de lista ulterioară de inițiative luate.

La sfârșitul mandatului său, comisarul Marianne Thyssen și-a prezentat cu mândrie rezultatele în materie de consultare și participare. UE a organizat din 2015 până la 30 aprilie 2019 aproximativ 1 572 de dialoguri și consultări cu cetățenii cu 194 000 de participanți. Aproximativ 1,5 milioane de telespectatori au participat prin streaming web. Europa își eficientizează și își consolidează strategia de comunicare cu privire la ceea ce s-a realizat, de altfel și inspirată de un raport al lui Luc Van den Brande, Președintele EZA (2017) ¹⁴.

Pregătirea planului de acțiune pentru Pilonul Social a implicat și lansarea unei discuții ample în ianuarie 2020.

O remarcă finală trebuie făcută cu privire la atenția, încă de la început, pentru furnizarea de dovezi statistice bune cu privire la modul în care sunt realizate acele principii sociale. EPSR a lansat încă de la început un tablou de bord al indicatorilor. Via Eurostat, în Statisticile privind Pilonul Social¹⁵,

¹⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/reaching-out-to-citizens-report_en.pdf

¹⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/european-pillar-of-social-rights/indicators/social-scoreboard-indicators>

este oferită o imagine de ansamblu perfectă pentru acest tablou de bord social, cu indicatori primari și indicatori secundari pentru fiecare dintre cele trei capitole ale Pilonului Social, pentru fiecare țară, prezentând cel mai recent nivel și evoluția. O utilizare interesantă a tabloului de bord social a fost Raportul comun privind ocuparea forței de muncă 2018 și 2019 și anexele: tabloul de bord joacă un rol important în acele rapoarte¹⁶. Acești indicatori au, de asemenea, un rol important în Semestrul european de monitorizare a finanțelor publice și a politicilor statelor membre.

16 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-social-scoreboard-infographic.pdf

4 SUSTENABILITATEA FISCALĂ: VREMURI CARE SE SCHIMBĂ

Pilonul european al drepturilor sociale este o schimbare copleșitoare a ambiției de a promova inițiative sociale la nivel european și național. În acest paragraf ilustrăm că aceasta a funcționat împreună cu o schimbare remarcabilă a regimului de guvernanță macroeconomică la nivel european, precum și o schimbare a consensului macroeconomic, recunoscând în sfârșit beneficiile statului bunăstării și nevoia de schimbări în ceea ce privește politicile fiscale. Nu în ultimul rând pentru a contracara populismul în creștere care capta neîncrederea tot mai mare a populației.

4.1 Schimbarea guvernanței economice a Uniunii Economice și Monetare (UEM)

Schimbarea regimului politic vine uneori numai după o criză. Criza financiară din 2008 a fost rezultatul dereglementării sectorului bancar. Pentru a evita o prăbușire completă a sistemului financiar și pentru a evita consecințele economice, rolul statului a fost redescoperit. Ulterior s-a dovedit chiar că și costul acestei intervenții ar putea fi limitat (Laeven L., Valencia F., 14 septembrie 2018).

Câțiva ani mai târziu, în timpul crizei datoriilor din 2011 – 2012, Europa și unele state naționale nu au ajuns la concluzia că nu numai că trebuie să sprijine sectorul financiar, ci că trebuie să sprijine și acele economii aflate în dificultate, poate la nivel european, dar de asemenea, permițând mai multă flexibilitate fiscală la nivel național. A dus la remedii de austeritate, ciclice de țară, în loc de stabilizare macroeconomică. De atunci și acea lecție a fost învățată.

Comisia Juncker a considerat ca una dintre realizările sale faptul că PSC – Pactul pentru Stabilitate și Creștere (SGC în engl.) a devenit mai flexibil. Necesitatea ei a fost lecția grea a crizei financiare din 2008-2009 și a crizei datoriei din 2011-2012. Țintele importante pentru finanțele publice ale clauzei de deficit de 3% din PIB și ale clauzei de îndatorare de 60% au devenit mai puțin limitative.

Noua Comisie von der Leyen i-a surprins pe mulți prin anunțarea unui plan de acțiune pe Pilonul Social. Se anunță și o discuție privind reforma PSC, permițând în viitor probabil mai multe investiții publice finanțate prin datorii.

Această guvernare macroeconomică este în discuție, sau să o numim, în curs de reformă (deși a fost reformată de multe ori în ultimii 25 de ani). Monitorizarea actuală devenea prea complexă, dar în același timp, în principiu, nu dorește să interfereze cu politicile naționale de cheltuieli publice. Preocuparea era legată de deficitul public și datoria publică. O mare îngrijorare în timpul și după cele două crize anterioare, și mai ales după criza datoriei, a fost că monitorizarea nu a prevenit efectele prociclice, în loc să îmbunătățească stabilizarea macroeconomică. Prezentele propuneri de reformare a Consiliului Fiscal European¹⁷ sunt menținerea țintei de îndatorare ca o dimensiune importantă a sustenabilității și concentrarea în continuare pe creșterea netă a cheltuielilor (cheltuieli mai mari minus venituri crescute). Aceasta implică, în mod corect, că guvernarea macroeconomică nu va defini care ar trebui să fie nivelul cheltuielilor sociale, ci că ar trebui să fie finanțate corespunzător. Această monitorizare și guvernare macroeconomică nu ar trebui să intre în conflict cu progresul social. Dacă țările doresc să-și îmbunătățească nivelul de protecție socială sau doresc să convergă către un nivel superior de protecție socială, acest lucru nu este în conflict cu guvernarea economică. O datorie publică

17 https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/european-fiscal-board-efb/european-fiscal-board-questions-and-answers_en

scăzută contribuie chiar și la sustenabilitatea pensiilor publice și a altor sisteme de protecție socială. Problema este poate mai mult că în multe țări nu am putut să ne dăm seama în ultimele două decenii, deși am fi beneficiat de ea în următoarele două decenii.

Acest lucru ar trebui să ne reamintească clar că Europa Socială nu este în primul rând o responsabilitate europeană, ci mult mai mult, prin definiție, o responsabilitate națională, din cauza subsidiarității sacrosante. Ceea ce reiese din comparațiile între țări este însă că și într-un indicator foarte simplu al nivelului de cheltuieli pentru protecția socială, convergența socială este în urmă. Cei care cheltuiesc mai puțin pentru protecție socială nu converg suficient de repede către cei care cheltuiesc mai mult. Uneori, țările cheltuiesc relativ mai mult pentru pensii, dar apoi cu prețul cheltuielilor pentru sănătate și îngrijire pe termen lung. Dar asta este la discreția lor. Depinde de factorii de decizie naționali să corecteze acest lucru, dacă este necesar. Dar disponibilitatea de a o finanța este și o responsabilitate națională.

În studiul nostru timpuriu privind relația dintre integrarea economică (UEM) și protecția socială am subliniat importanța sistemelor naționale de redistribuire și convergență (Pacolet, Gos, O'Shea, 1993). Am menționat-o în prima noastră evaluare pentru EZA a EPSR și în următoarea Carte albă privind viitorul Europei (1 martie 2017), unde Comisia a menționat cinci drumuri alternative pentru a merge mai departe (a se vedea mai sus). Am menționat mai sus o a șasea modalitate de a merge mai departe „pe deplin angajați la nivel european și național”. Asta pare să se întâmple. În ceea ce privește finanțele publice, în special această cheltuială națională pentru protecție socială și disponibilitatea de a o finanța este în joc. Este împărțirea responsabilităților între nivelul european și cel național. Această simbioză de inițiative la nivel european și național este amenințarea Ariadnei pe care o prezentăm prin structura acestui raport.

4.2 Semestrul European: reconcilierea guvernărilor economice și sociale europene

Semestrul European a fost înființat în 2010 ca un cadru pentru coordonarea politicilor economice în întreaga Uniune Europeană. Oferă statelor membre orientări la nivelul întregii UE și ale țării cu privire la reformele prioritare și permite să discute planurile lor economice și bugetare, precum și să urmărească progresul acestora în anumite momente ale anului (Comisia Europeană, 2014b).

Monitorizarea anuală a dezechilibrelor macroeconomice vizează indicatori majori precum ocuparea forței de muncă, creșterea economică, echilibrul intern și extern, și în special situația finanțelor publice și a datoriei publice (Semestrul European 2019).

Îmbătrânirea populației este în centrul acestor finanțe publice, dar nu este clar ce se înțelege prin sustenabilitate. Pentru a garanta pensii adecvate, și cu un număr tot mai mare de persoane în vârstă, cheltuielile pentru pensii trebuie să crească. Același lucru este valabil și pentru îngrijirea sănătății și îngrijirea pe termen lung. Sustenabilitatea finanțării publice în viitor nu poate fi garantată, decât cu dorința sporită a populației și a politicianilor de a crește impozitele și contribuțiile, pentru a răspunde acestor nevoi. De asemenea, acolo TINA are relevanță, nu există alternativă, decât dacă creștem și mai mult vârsta legală de pensionare.

Un exemplu pentru Belgia. Această țară a primit de ani de zile recomandarea specifică țării de a reforma pensiile ulterioare, legând pe viitor vârsta legală de pensionare de speranța de viață. Pentru îngrijirea pe termen lung, recomandarea specifică țării a fost următoarea: cheltuielile sunt relativ mari și că perspectiva unei creșteri suplimentare era problematică. Dar la ce se poate aștepta? O mare parte a acestor cheltuieli o reprezintă costul îngrijirii persoanelor vârstnice dependente, din ce în ce mai mult în vârstă de aproximativ 80 de ani. Numărul celor din această categorie

de vârstă se va dubla în deceniile următoare. Chiar dacă dorim să oferim același nivel de protecție, cheltuielile vor crește. Dacă dorim să îmbunătățim nivelul de protecție (de exemplu, mai mult serviciu, mai mult personal), acesta va trebui să crească și mai mult. Și dacă vrem să îmbunătățim finanțarea publică a acestui serviciu, să garantăm o protecție socială reală, prin reducerea coplăților din buzunar, va trebui chiar să crească în continuare. Pentru o regiune precum Flandra, cu un nivel deja mai ridicat al cheltuielilor pentru îngrijirea pe termen lung decât media belgiană, administrația de îngrijire a persoanelor cu handicap (VAPH) și organizația profesională pentru furnizorii de îngrijire a persoanelor vârstnice, au fost lansate aproape înainte de alegerile din mai 2019. ... că acele cheltuieli trebuiau ... să fie dublate, aproape peste noapte, și cu siguranță în legislatura viitoare până în 2024. Care este atunci sensul „sustenabilității”? Nu există nicio alternativă decât creșterea impozitelor și contribuțiilor pentru a finanța acele mari așteptări.

4.3 Schimbarea consensului privind statul bunăstării și politica fiscală

Citind cele mai recente opinii ale think tank-urilor, există o acceptare din ce în ce mai mare a nevoii reformării impozitării către o impozitare mai echitabilă și mai exhaustivă a tuturor veniturilor la tarife relativ corecte, care implică tarife progresive, în toate țările pentru toate sursele de venit și că noi ar trebui să consolidăm lupta împotriva fraudei și evaziunii fiscale.

Europa și-a instalat un organism independent pentru a evalua impactul orientărilor sale fiscale. A fost instalat un „consiliu fiscal european”. Acest nou consiliu consultativ independent în domeniul finanțelor publice arată cum politica bugetară de după criza din 2011-2012, caracterizată de austeritate și consolidare fiscală, a dus la o politică bugetară prociclică. Abia după 2015 -2017 acest lucru s-a schimbat într-o politică expansionistă

care a continuat în perioada următoare, 2018-2020. Perioada în care comisia Juncker a menționat ca una dintre realizările lor, făcând SGP mai flexibil.

Dar și think tank-uri precum Bruegel și Institutul Jacques Delors din Paris contribuie la schimbarea consensului și a doctrinei.

Grupul de reflecție non-partizan Bruegel oferă dovezi că statul bunăstării nu poate fi menținut atunci când responsabilitatea fiscală nu este preluată. „Mai curajos, mai verde și mai echitabil” este titlul setului de memorandumuri pentru noua conducere a UE oferită de think tank-ul Bruegel.

Într-un memorandum „Comisarului responsabil pentru impozitare și uniunea vamală”, A. Bénassy-Quéré (2019, p. 4) arată cum ratele de impozitare legale de vârf din UE15 scad în perioada 1995-2019. De asemenea, cota maximă legală a impozitului pe profit a scăzut, în timp ce TVA-ul standard (taxa pe valoarea adăugată) a crescut oarecum. Acest lucru ar putea implica o ușoară schimbare a mixului de finanțare publică, dar mai ales riscă să reducă veniturile totale, ceea ce face mai dificilă progresul social ulterior sau riscă să ajungă la finanțarea prin datorii. Totuși, PSC subliniază echilibrul bugetar, evitând finanțarea prin datorii, ceea ce pune sub presiune partea cheltuielilor. Studiul dezvăluie totuși și diferențe uriașe între țările acestor rate de impozitare. Când, de exemplu, cele mai mari rate ale impozitului pe venitul personal în 2019 diferă de aproape 60% în Suedia și Danemarca, peste 50% în țări precum Belgia și Țările de Jos, dar și în țări mediteraneene precum Grecia și Portugalia, nu vă puteți aștepta la același nivel de protecție socială în țări precum Bulgaria și România în care cea mai mare rată a impozitului pe venitul personal a fost de doar 10% (A. Bénassy-Quéré, 2019, p. 7)

Comisarului responsabil cu afacerile economice, i s-a sugerat că „Divergența economică ar putea duce la nemulțumire, alimentând voturile pentru partidele politice neobișnuite, care uneori contestă principiile

fundamentale ale UE.” (Darvas, Z., T. Wieser și S. Zenios, 2019). În cel puțin două memorandumuri apare teama că lipsa crescută de convergență are ca rezultat creșterea instabilității politice și votul pentru partidele populiste, care contestă principiile de bază pentru UE. Pentru a evita acest pericol, se pledează pentru un sistem fiscal mai eficient, dar și echitabil, care să pună capăt spiralei evaziunii fiscale, precum și pericolului neimpozitării avuției în creștere. Cetățeanul european era deja în favoarea unei impozitări echitabile, așa cum este ilustrat într-un Eurobarometru din 2016. Încă este cazul. Prima măsură susținută de Eurobarometrul 2019 pentru a asigura „securitatea economică” este lupta împotriva fraudei. Impozitele echitabile necesită mai multă cooperare europeană, dar și mai multă responsabilitate națională. Un exemplu este diferența uriașă dintre ratele de impozitare de top pentru impozitele pe venitul personal, care în unele țări sunt peste 50%, în timp ce în altele este de doar 10%. Cererea de solidaritate la nivelul UE, atunci când cei bogați nu sunt impozitați în propria lor țară, este greu de explicat.

Memorandumul Bruegel către noua Comisie ne dezamăgește, deoarece nu există un capitol special pentru comisarul pentru afaceri sociale, dar în introducerea generală a memoriului pentru președinții Comisiei Europene, Consiliului și Parlamentului se sugerează: „Îndrumați factorii de decizie europeni cu privire la utilizarea unei politici fiscale proactive, reformarea guvernanței zonei euro și abordarea fraudei și evaziunii fiscale.” (Demertzis, M., Sapir, A. și Wolff, G., 3 septembrie 2019, p. 10). Și mai departe: „Ar trebui să alocați un capital politic semnificativ pentru combaterea evaziunii și fraudei fiscale și să susțineți o distribuție mai echitabilă a poverii fiscale. Politicile sociale și fiscale sunt politici naționale, dar piața unică facilitează reducerea impozitării efective pentru companiile mari și persoanele bogate. O povară fiscală în creștere asupra clasei de mijloc muncitoare este incompatibilă cu promisiunile economiei sociale de piață a Europei. Strategia de creștere a UE ar trebui, de asemenea, să se bazeze pe instrumente utile ale UE, cum ar fi Fondul social european și Pilonul european al drepturilor sociale.” (Demertzis, M., Sapir, A. și Wolff, G., 3 septembrie 2019, p. 22).

De asemenea, Institutul Jacques Delors din Paris contribuie la această schimbare de consens. „Noblesse oblige”. Fernandes S. (2019) evidențiază diferențele uriașe dintre șomajul în rândul tinerilor din statele membre UE, și o ușoară creștere a inegalității (măsurată prin coeficientul GINI) în mai multe state membre. Ea avertizează că acest lucru ar putea duce la „ascensiunea populismului și a protestului social” (p. 9), care necesită o traducere a Pilonului european al drepturilor sociale într-un plan real de acțiune socială pentru Comisia von der Leyen, inclusiv realismul că aceasta ar putea să nu fie alegerea tuturor statelor membre, astfel încât „integrarea socială diferențiată” ar putea fi acceptabilă. Pentru un astfel de plan de acțiune comun sunt propuse cinci principii principale, i) relansarea „mașinii de convergență” europene; ii) investirea în capitalul uman și combaterea inegalităților; iii) asigurarea unei tranziții echitabile către o economie digitală și cu emisii reduse de carbon; iv) eforturile pentru mai multă echitate socială și justiție fiscală și v) asigurarea mobilității echitabile a lucrătorilor.

Unele dintre aceste priorități sugerate sunt deja bine acoperite de pilonul social și de inițiativele conexe. Altele, cum ar fi tranziția către o economie cu emisii scăzute de carbon, sunt „noi” provocări suplimentare. Unele au nevoie de aplicare suplimentară, și anume strategia de convergență. Există foarte multe asemănări între inițiativele menționate de think tank-ul Jacques Delors și think tank-ul Bruegel, cum ar fi, de exemplu, combaterea evaziunii fiscale și a fraudei, convergența politicii fiscale corporative, utilizarea mai eficientă a finanțării europene, crearea unui Sistem european de (re)asigurare pentru șomaj pentru țările din zona euro, standardul comun pentru salariul minim (Fernandes, 2019).

4.4 Statul bunăstării ca sistem redistributiv durabil ... necesar pentru coeziunea socială

Un raport recent al Comisiei Europene a concluzionat că importanța acestei dimensiuni sociale, în mare măsură redistributivă, se confruntă cu inegalitățile tot mai mari care apar. Studiul concluzionează că economiile din ce în ce mai bogate se confruntă, de asemenea, cu o inegalitate în creștere în veniturile primare, dar și că cresc nivelul cheltuielilor sociale pentru a compensa această inegalitate în creștere. Și au succes în a face acest lucru. Inegalitatea veniturilor de pe piață era în creștere, dar după beneficiile sociale, aceasta a rămas stabilă în UE (Larch & Mohl, 2019).

„Arătăm cum, de la sfârșitul anilor 1990, redistribuția a atenuat într-o mare măsură efectul rezultatelor din ce în ce mai inegale pe piață: ... dispersia venitului disponibil a fost în mare măsură stabilizată datorită programelor de impozitare și transfer în creștere ale guvernului. Extinderea redistribuției a fost susținută de un progres semnificativ în nivelul de trai. Există o tendință clară ca oamenii să voteze pentru programele de protecție socială în creștere, pe măsură ce venitul pe cap de locuitor crește.

Dar autorii au concluzionat și: *„Dincolo de episoadele de criză, analiza noastră indică faptul că o redistribuire mai mare tinde să meargă împreună cu surplusuri guvernamentale mai mici sau deficite guvernamentale mai mari. Deși cauzalitatea subiacentă nu este complet clară, această constatare poate să nu prezinte bine pentru viitor. Dacă inegalitatea veniturilor de pe piață ar crește în continuare sau ar rămâne la nivelurile înalte actuale, atenuarea impactului acestora asupra venitului disponibil prin redistribuție ar putea confrunța factorii de decizie politică cu provocări economice severe”* (Larch & Mohl, 2019, p. 22).

Acesta confirmă importanța discutată mai sus a politicilor fiscale pentru o finanțare în mod adecvat a acelor părți ale pilonului social care sunt legate de protecție socială, iar acele responsabilități sunt la nivel național.

Într-un studiu publicat chiar de Comisia Europeană, a fost evidențiată funcția redistributivă a statului bunăstării, dar și că, cu cât economiile devin mai bogate, cu atât mai mulți oameni o vor vota.

Să adăugăm două provocări suplimentare la această problemă. Necesitatea creșterii cheltuielilor sociale va fi declanșată și de îmbătrânirea populației, ceea ce presupune bugete mai mari pentru pensii, asistență medicală și îngrijire pe termen lung. Și, în sfârșit, există o pondere stabilizatoare a veniturilor salariale în PIB, ceea ce face mai dificilă extinderea finanțării bazate doar pe contribuțiile sociale la muncă.

5 CONVINGEREA POLITICĂ: VALORILE EUROPENE ȘI VOTUL

A existat o preocupare din ce în ce mai mare, și nu numai în rândul academicienilor, ci și din punct de vedere politic, cu privire la erodarea încrederii în valorile și instituțiile europene, în special în ajunul alegerilor europene din 2019.

Progres economic și social în continuare, aceasta este dorința cetățenilor. Brexitul a fost un punct culminant al neîncrederii față de proiectul european (Fetzer, T., 2019). A fost, de asemenea, o neîncredere față de dimensiunea socială a Europei. Oamenii de rând au votat mult mai puțin pentru a rămâne în UE, deoarece se temeau pentru protecția socială (Piketty, 2019).

Nu a fost primul și probabil nici ultimul moment de neîncredere față de Europa. Un semnal important a fost în 2004 când propunerea de Constituție europeană a fost respinsă cu un referendum în Franța și în Olanda, astfel încât ratificarea constituției a încetat. A fost înlocuit de Tratatul de la Lisabona.

T. Chopin (2019) descrie evoluția politică periculoasă a neîncrederii în instituțiile tradiționale. El citează un sondaj PEW despre cum nemulțumirea față de modul în care funcționează democrația a crescut în multe țări și din UE, printre altele Germania, Țările de Jos, Suedia; rămâne ridicat în Grecia și Italia, de asemenea în Polonia și Austria, dar a fost în scădere în anul de observație (2018 față de 2017) în Franța. Faptul că „gilets jaunes” și-au început acțiunea în 2018 ilustrează faptul că situația se poate schimba rapid, la fel ca majoritățile politice. Din nou, sunt indicate o serie de evoluții în care este în joc neîncrederea în așa-numita „democrație liberală”. Documentul de poziție spune că chiar și la 30 de ani de la căderea Zidului Berlinului, diviziunea Est-Vest re apare în jurul valorilor, probabil din cauza unui curs istoric diferit după cel de-al doilea război mondial.

Teama de creșterea populismului este prezentă și la academicieni renumiți precum Barry Eichengreen și Thomas Piketty. Îi cităm în continuare pentru că nu numai că ne avertizează, în ciuda faptului că alegerile din 2019 au oferit o oarecare ușurare, ci oferă și remedii: asumarea responsabilităților Pilonului european al drepturilor sociale la nivel european, dar și național și probabil la ambele niveluri. Este opțiunea noastră preferată pentru viitorul Europei (a se vedea mai sus) și este, de asemenea, modul în care este conceput Pilonul european al drepturilor sociale. Nu există nicio contradicție între responsabilitățile europene și „devoluția” națională. Aceasta este chintesența „subsidiarității”¹⁸.

Diferența dintre țări este menționată de B. Eichengreen. Autorul subliniază necesitatea de a evita această dezbinare și erodarea în continuare a democrației prin întărirea ambiției educaționale și culturale de a deține aceste principii, de a fi mândri și atașați de ele, dar și de a lua măsuri juridice dacă este necesar. Important pentru autor este că această neîncredere în instituții poate duce la neglijarea statului de drept. Pentru a evita acest lucru, Europa ar trebui să-și folosească puterea de a adăuga condiționalități la utilizarea fondurilor structurale, printre altele în cadrul negocierilor privind cadrul financiar multianual, și de a consolida lupta împotriva fraudei și corupției, printre altele prin consolidarea OLAF sau a Parchetului European (B. Eichengreen, 2018).

Barry Eichengreen afirmă în continuare: *„Atunci când răspândirile între țări sunt mici, dar preferințele naționale diferă, cea mai bună abordare este să lăsați luarea deciziilor la nivel de țară”. Pentru politica fiscală, deci, reforma potrivită este mai puțin Europa, nu mai mult. Parlamentele naționale și alegătorii lor ar trebui să aibă voie să aleagă politicile fiscale preferate. Argumentele din care politicienii populiști fac fân ...- vor fi apoi în afara mesei. ... Dar asta înseamnă doar că există condiții prealabile pentru repatrierea poli-*

18 Pentru cei interesați de subsidiaritate și rolul învățaturii sociale catolice a se vedea capitolul E. O'Shea (1996), 'The European principles of subsidiarity and Christian social doctrine' în prima noastră conferință cu sprijinul EZA pe tema „Protecția socială și Uniunea Economică și Monetară Europeană”.

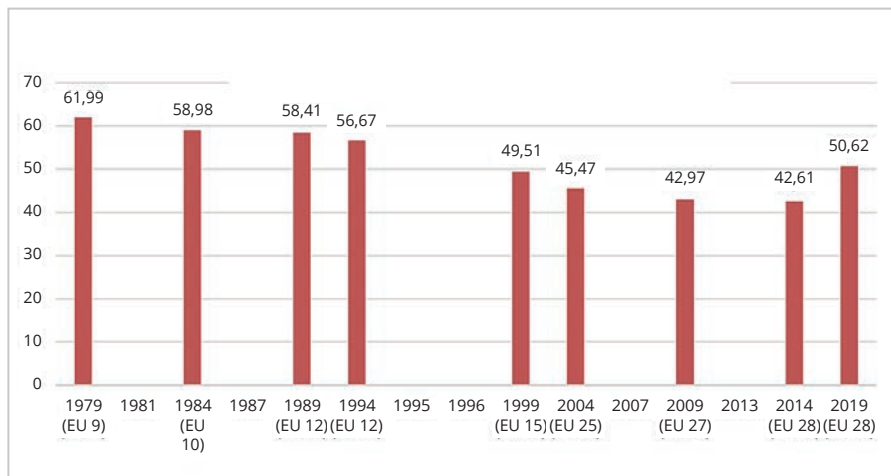
ticii fiscale” (printre altele în sferturi de politică precum uniunea bancară, politica de migrație) (B. Eichengreen, 2018, p. 169).

O nevoie similară de reformare a politicilor fiscale, prin combaterea inegalității tot mai mari între țări și în interiorul țărilor, poate fi citită în Piketty (2019): „Si l'on ne transforme pas profondément le système économique actuel pour le rendre moins inégalitaire, plus équitable. et plus durable, aussi bien entre pays qu'à l'intérieur des pays, alors le «populisme» xénophobe et ses possibles succès électoraux à venir pot foarte vite amorcer le mouvement de destruction de la mondialisation hyper-capitaliste et digitale des années 1990- 2020.’

În ajunul alegerilor europene din 2019 a existat o teamă uriașă pentru o popularitate sporită a partidelor populiste, printre altele și din cauza prezenței mai scăzute la vot. Teama înainte de alegerile europene din 2019 de creștere a populismului și a sentimentului anti-european nu s-a materializat. A ieșit mai bine decât se aștepta. Deși la alegerile din 2009 (42,97%) și 2014 (42,61%) s-a înregistrat o prezență în scădere (prezentarea cetățeanului în secția de vot), 2019 a arătat totuși un nivel substanțial ridicat de prezență (50,62%); cel mai înalt nivel din 2004 (45,47%)¹⁹. Dar dacă luați o perspectivă mai lungă, aceasta este încă sub prezența la vot în multe dintre vechile state membre (a se vedea figura 5.1). Există o contradicție între dorința de a adera la UE și participarea la procesul democratic al alegerilor pentru Parlamentul European.

19 <https://graphics.france24.com/results-european-elections-2019/>

Figura 5.1 Prezența la vot la alegerile pentru Parlamentul European

În ceea ce privește sprijinul pentru proiectul european, Eurobarometrul dezvăluie un sprijin tot mai mare. Sondajul post-electoral Eurobarometru al Parlamentului European din 2019²⁰ a relevat că, în iunie 2019, aproximativ 68% dintre respondenți considerau că, luând totul în echilibru, țara lor a beneficiat de a fi membră a UE, venind de la un minim în 2011 de 52% și începând de la 58% în 2007. După alegeri în nu mai puțin de 17 țări, mai mulți respondenți au considerat că țara lor beneficiază. Cea mai mare încredere în beneficiul UE a fost în Lituania, Irlanda și Estonia. Cea mai scăzută a fost în Marea Britanie, Bulgaria și în cele din urmă Italia, cu doar 42%. Reacția lui Jean-Claude Juncker într-un interviu într-un ziar flamand a fost: „Nu am reușit să fac Europa populară. În ciuda faptului că recentul Eurobarometru spune contrariul. Dar nu cred acel Eurobarometru.”²¹

20 Parlamentul European, Eurobarometru, Rezultatele sondajului de opinie post-electoral privind alegerile pentru Parlamentul European 2019

21 Jean-Claude Juncker, De Tijd, 14 septembrie 2019

Așteptările privind rolul uniunii europene și proiectul său de economie socială de piață sunt substanțiale, așa cum pot fi monitorizate în mai multe Eurobarometre. Viitorul comun pe care îl amintim în concluziile noastre este o cale comună de progres economic și social, care nu este doar dorința cetățenilor, ci și așteptarea lor. Cel mai recent Eurobarometru confirmă că peste opt din zece respondenți sunt de acord că „o economie de piață liberă ar trebui să funcționeze cu un nivel ridicat de protecție socială” (85%, +2 puncte procentuale din 2017)²². Și aproape șase din zece respondenți consideră că „standardele de trai comparabile” ar fi una dintre cele mai utile două politici pentru viitorul Europei (57%, +5 puncte procentuale din 2017)²².

Monitorizarea acestei convergențe economice și informarea populației europene despre modul în care Pilonul European al Drepturilor Sociale contribuie la convergența socială ascendentă este calea de urmat. Jean-Claude Juncker a declarat într-un interviu la final de mandat: „Problema Europei este că nu ne cunoaștem suficient unul pe celălalt”. (Jean-Claude Juncker, fostul președinte al Comisiei Europene, – interviu în Der Spiegel International, 1/11/2019). Cunoașterea mai bună poate contribui la coeziunea socială. Apropos, EZA contribuie „prin excelență” la aceasta prin organizarea de seminarii care reunesc oameni din diferite state membre.

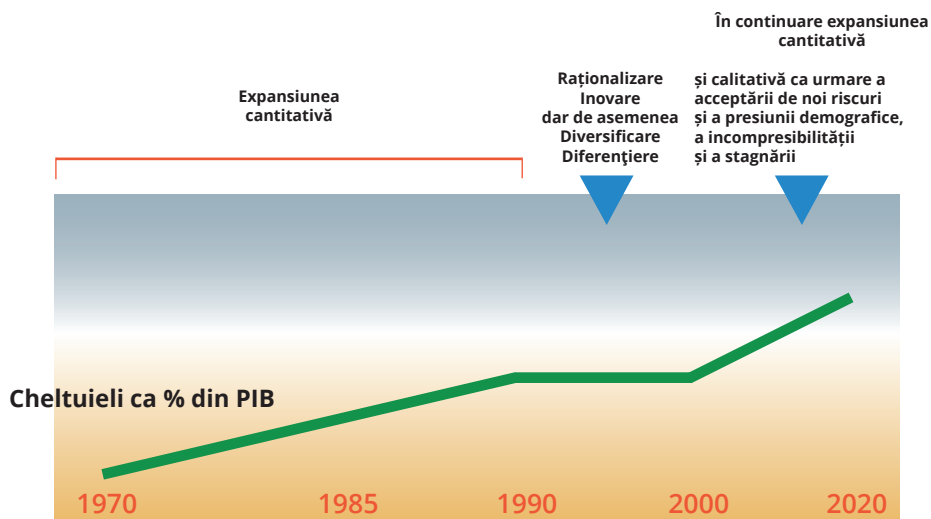
22 Special Eurobarometer 479, The future of Europe, 2018, p.84, 146

6 CONCLUZIE: CALEA GENERALĂ PENTRU CREȘTEREA POZITIVĂ A PROGRESULUI ECONOMIC ȘI SOCIAL ESTE PROPRIA NOASTRĂ RESPONSABILITATE COPLEȘITOARE

O cale de creștere generală pozitivă a progresului economic și social la care ne așteptam în primul nostru raport privind Pilonul european al drepturilor sociale – Quo Vadis?, a fost consolidată de ceea ce am putut observa în acest raport. Mai mult decât se așteptau unii, pilonul social va fi pus în practică printr-un plan de acțiune ambiguu și va deveni punct de referință în multe inițiative. Noțiunea de economie socială de piață a devenit general acceptată și au devenit numeroase vocile sau revendicările pentru taxe echitabile și lupta împotriva fraudei și evaziunii fiscale.

Această cale comună de dezvoltare a fost identificată și la nivel european de A. Atkinson (2015) și citată în primul nostru raport, cu trepte consecutive ale mai multor inițiative europene, așa cum este ilustrată și în cronologia din anexa 1. Această tendință este continuată, așa cum este ilustrată într-un mod stilizat în Figura 6.1 și, așa cum am demonstrat într-un sfert de secol, prin monitorizarea „Stării statului bunăstării” pentru EZA. Această cale comună de creștere este de cele mai multe ori observabilă, în ciuda faptului că societățile noastre europene se poticneau uneori de la criză la criză. Sau poate pentru că acele crize au fost și un stimulent pentru a convinge Europa cum să meargă mai departe. Există o tendință pozitivă, întreruptă poate în anumite momente de alte priorități, creând mișcări în sus și în jos, dar continuându-și drumul general.

Figura 6.1 O cale europeană comună de progres economic și social la nivel național

Sursa adaptată după Pacolet, Bouten, Lanoye, Versieck, 1999

Folosim acest profil stilizat de observații comune privind extinderea ulterioară la acel moment a protecției sociale pentru vârstnici (Pacolet, Bouten, Lanoye, Versieck, 1999). Acest lucru poate fi generalizat la dezvoltarea totală a „stării statelor bunăstării”. Economiiile UE înregistrează, poate cu o viteză diferită, dar de multe ori convergând între ele, progrese economice suplimentare, iar acest aspect merge mână în mână cu creșterea protecției sociale. Aceasta este și observația din studiile publicate chiar de Comisia Europeană: „*Arătăm cum, de la sfârșitul anilor 1990, redistribuția a atenuat în mare măsură efectul rezultatelor din ce în ce mai inegale pe piață: ... dispersia veniturii disponibil a fost în mare măsură stabilizată datorită programelor guvernamentale de taxe și transferuri în creștere. Extinderea redistribuției a fost susținută de un progres semnificativ în nivelul de trai. Există o tendință clară ca oamenii să voteze pentru programele de asistență socială în creștere, pe măsură ce venitul pe cap de locuitor crește.*” (Larch & Mohl, 2019, p. 22). Este ceea ce numim „dorința poporului de progres social în continuare”.

Primul nostru raport EZA privind Pilonul Social European l-a descris drept o ambiție copleșitoare a factorilor de decizie europeni pentru o Europă socială. A creat, de asemenea, așteptări copleșitoare. În același timp, invita toate părțile interesate și în special autoritățile naționale să își asume responsabilitatea.

Am menționat teama pe care unii și-au formulat-o: dacă Europa va fi vreodată capabilă să furnizeze răspunsuri la aceste așteptări. „Furnizare” este cuvântul pe care l-am folosit pentru acest raport.

Pilonul social este definit ca o responsabilitate comună a instituțiilor europene, a factorilor de decizie naționali, a partenerilor sociali și a societății civice. Comisia Europeană a considerat că este responsabil să pună în practică EPSR. Responsabilitatea rămasă este în celelalte mâini. O responsabilitate politică copleșitoare combinată (europeană și națională), noua amenințare a Ariadnei prin acest raport.

Introducerea Pilonului european al drepturilor sociale a fost o reafirmare a modelului european, o veritabilă economie socială de piață. „Marile așteptări” care s-au creat, și continuă să fie create, s-au materializat deja, dar riscă să se confrunte permanent și cu schimbări către austeritate nejustificată, printre altele în sistemul de pensii. Studiile proprii ale Comisiei Europene ilustrează modul în care statul bunăstării în creștere a compensat cu succes nevoia tot mai mare de redistribuire, dar implică și un risc *„de a merge împreună cu excedente guvernamentale mai mici sau deficite guvernamentale mai mari. ..., această constatare s-ar putea să nu fie o bună previziune pentru viitor ... [și] ar putea confrunța factorii de decizie politică cu provocări economice grave”* (Larch & Mohl, 2019).

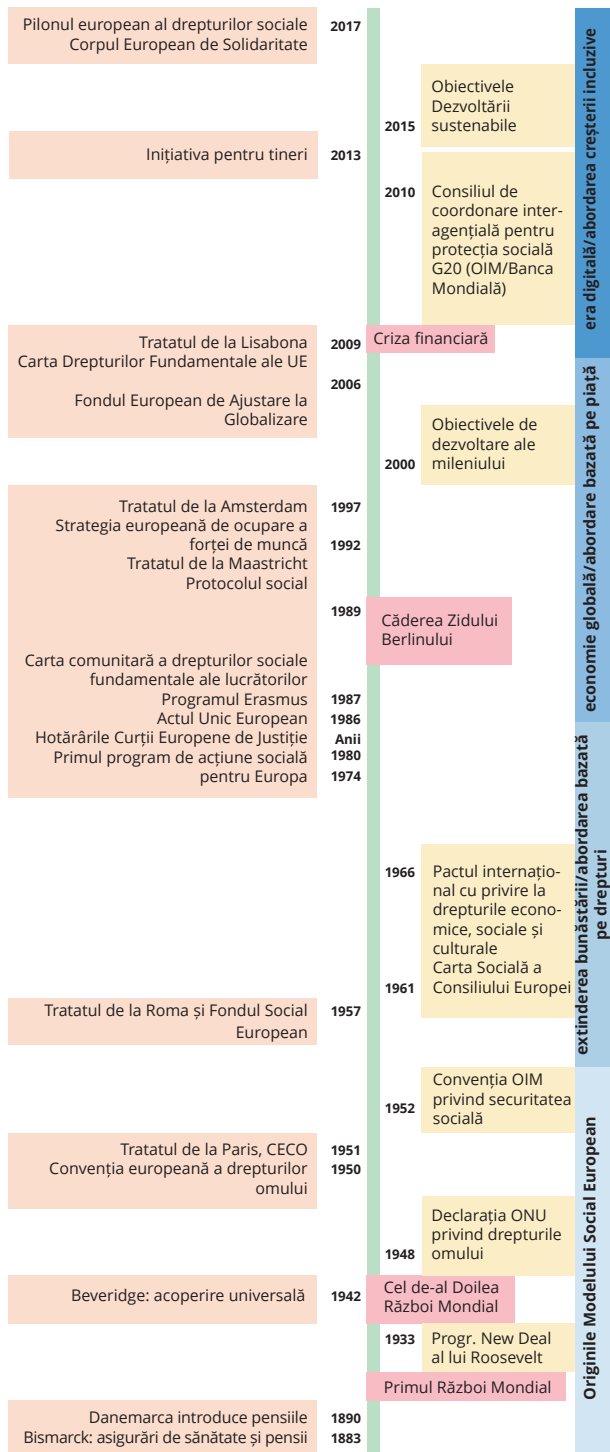
Rolul organizațiilor sociale, ca EZA și organizațiilor sale membre, este menținerea acestui impuls pentru progresul social suplimentar, garantând dorința politică și societală de a plăti pentru el. Este nevoie de vigilența lor.

Ascultând opiniile și ambițiile populației europene, printre altele, în Eurobarometrul CE, ar trebui să ne dăm seama că economia socială de piață este o „economie pentru oameni (de rând)”. Factorii de decizie ar trebui să continue să asculte mai bine nevoile acelor oameni de rând. Este responsabilitatea politică a mișcărilor sociale puternice și a partidelor lor politice, la nivel european și național.

Era nevoie ca aceștia să poată fi inspirați ascultând cântece populare precum „Love of the common people” (Neil Young, 1984). Pentru că și acesta ar trebui să fie ambiția.

ANEXA 1: EUROPA SOCIALĂ: O CRONOLOGIE

Figura a1.1 Cronologia Europei Sociale

Sursa: Comisia Europeană, 2017, editare proprie

BIBLIOGRAFIE

Pentru o listă mai completă de referințe bibliografice privind drumul către Pilonul European al Drepturilor Sociale, a se vedea primul nostru raport pentru EZA: Pacolet, J., Op de Beeck, L., De Wispelaere, F. (2018). Pilonul european al drepturilor sociale – Quo Vadis? Ambiția copleșitoare pentru o Europă socială. Editura: EZA - Europäisches Zentrum für Arbeitnehmerfragen (Centrul european pentru întrebările lucrătorilor), Königswinter

Anti-Tax Avoidance Directive, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/anti-tax-avoidance-package/>

Arévalo, P., Berti, K., Caretta, A., and Eckefeldt, P., (2019), The Intergenerational Dimension, of Fiscal Sustainability, European Economy Discussion Paper

Bénassy-Quéré, A. (2019), 'Memo to the commissioner responsible for taxation and customs union', in M. Demertzis and G.B. Wolff (eds) Braver, greener, fairer: Memos to the EU leadership 2019-2024, Bruegel, available at <https://bruegel.org/2019/07/memos-2019>

Bofinger, P., (16th September 2019), Mario Draghi and the Germans, in Social Europe

Chopin, T., Europeans face the risk of democratic regression: what can be done?, Paris Institut Jacques Delors, 6-DEMOCRACY-Chopin-4.pdf (institutdelors.eu)

Codagnone C., et al, (February – 2018), Behavioural Study on the Effects of an Extension of Access to Social Protection for People in All Forms of Employment, European Commission, European Commission, Social Europe

Council Recommendation of 8 November 2019 on access to social protection for workers and the self-employed, 2019/C 387/01, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H1115\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H1115(01)&from=EN)

Darvas, Z., Wieser, T. and Zenios, S. (2019), Memo to the commissioner responsible for economic affairs, in M. Demertzis and G.B. Wolff (eds.) Braver, greener, fairer: Memos to the EU leadership 2019-2024, Bruegel

Demertzis, M., A. Sapir and G.B. Wolff, (2019), Memo to the presidents of the European Commission, Council and Parliament, in M. Demertzis and G.B. Wolff (eds) *Braver, greener, fairer: Memos to the EU leadership 2019-2024*, Bruegel

De Wispelaere, F. (2019), 60 years of coordination of social security systems: still room for improvement. *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*; 2019; Vol. 61; iss. 1; pp. 159 – 181

De Wispelaere, F., Pacolet, J., (2017), ESPN Thematic report on access to social protection of people working as self-employed or on non-standard contracts - Belgium. Brussels: European Commission

Eichengreen, B. (2018), The populist temptation

European Commission (2019), Fact Sheet, European Semester 2018: Winter Package explained

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-communication-country-reports_en_0.pdf

European Commission (2019), Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, Joint Employment Report 2019

European Commission (2018a), Special Eurobarometer 479, The future of Europe

European Commission (2018b), Proposal for a Council Recommendation on access to social protection for workers and the self-employed

European Commission (2018c), Proposal for a Regulation Of The European Parliament And Of The Council establishing a European Labour Authority

European Commission (2017a). White paper on the future of Europe. Reflections and scenarios for the EU27 by 2025

European Commission (2017b). Proposal for an Interinstitutional proclamation on the European Pillar of Social Rights. Brussels, 26-04-2017

European Commission (2017c). Commission staff working document accompanying the document communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European and Social Committee and the Committee of the Regions. Establishing a European Pillar of Social Rights. Brussels, 26-04-2017

- European Commission** (2017d). Reflection paper on the social dimension of Europe. Brussels, 26-04-2017
- European Commission** (2017e). A European Pillar for a social triple A. Social Agenda, nr. 48, 07/2017
- European Fiscal Board** (August 2019), Assessment of EU fiscal rules with a focus on the six and two-pack legislation
- European Fiscal Board** (25 June 2019), Assessment of the fiscal stance appropriate for the euro area in 2020
- European Parliament** (2019), Eurobarometer, First results of the European Parliament post-electoral survey 2019
- European Parliament, Council of the European Union and European Commission** (2017), European Pillar of Social Rights
- Fernandes, S.**, (2019), New beginnings. Objective 2024: better living and working conditions for all Europeans, Institut Jacques Delors, Paris, <https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2019/09/Compilation-New-beginnings.pdf>
- Fetzer, T.** (08 April 2019), Austerity caused Brexit, <https://voxeu.org/article/austerity-caused-brexite>
- Gos E. & Pacolet J.** (1996), Regional imbalances and national or federal social protection, in Pacolet J., ed., Social protection and the European Economic and Monetary Union, Avebury, Aldershot, p. 170-190
- Höpner, M.**, (5 November 2018), Social Europe is a Myth, Social Europe
- Jutte, J.**, (December 2018), The European Semester and the European Pillar of Social Rights Christen-Democratische Reflecties - jg.6 - nr. 3
- Laeven L., Valencia F.** (September 14, 2018), Systemic Banking Crises Revisited
- Larch M. and Mohl, P.** (2019), Mitigating the Gap between the Rich & the Poor: An Empirical Assessment of Key Trends & Drivers of Redistribution, European Economy Discussion Paper 105, p. 13
- O'Shea, E.** (1996), 'The European principles of subsidiarity and Christian social doctrine' in Pacolet, J. (Ed.)(1996), Social Protection and the European Economic and Monetary Union, Avebury, Aldershot

Pacolet, J. (2019), ESPN Thematic Report on Financing Social Protection – Belgium, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission

Pacolet J. (2015), L'état de l'Etat-providence dans l'UE en 1992 et vingt ans plus tard : portée de la conférence, Revue Belge de la Sécurité Sociale, 2015/4

Pacolet J., Bouten R., Lanoye H. & Versieck K. (1999), Social protection for dependency in old age in the 15 EU Member states and Norway. Synthesis report, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg

Pacolet, J. (Ed.) (1996), Social Protection and the European Economic and Monetary Union, Avebury, Aldershot

Pacolet J. and De Wispelaere F. (2015), L'état de l'Etat-providence dans l'UE en 1992 et 20 ans plus tard : chiffres et tendances, Revue Belge de la Sécurité Sociale, 2015/4

Pacolet J., Gos E. (1994), Regional imbalances and national or federal social protection, in Georgakopoulos, T., Paraskevopoulos, C.C., Smithin, J., Economic Integration between unequal partners, Edward Elgar, Aldershot, p.122 -134

Pacolet J., Gos E., O'Shea, E. (1993), EMU, Social Protection, Social Charter and Regional Social Cohesion, Leuven, HIVA

Pacolet, J., Op de Beeck, L., De Wispelaere, F. (2018), European Pillar of Social Rights – Quo Vadis? The Overwhelming Ambition for a Social Europe. Publisher: EZA - Europäisches Zentrum für Arbeitnehmerfragen (European Centre for Worker's Questions), Königswinter

Piketty, T. (2019), Capital et idéologie

Seikel D., Truger A., (September 2019), The Blocked Completion Of The European Monetary Union. Making the case for a pragmatic use of fiscal leeway, Report No. 52, WSI Hans Böckler Foundation

SIBIU and recommendations

https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/euco-sibiua_more_social_europe.pdf

Spasova, S. and Ward T. (2019), Social protection expenditure and its financing in Europe, A study of national policies 2019, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission

Thyssen, M. (2015). De social agenda van de nieuwe Europese Commissie. Tijdschrift voor Sociaal Recht, 2015/4

Van den Brande, L. (October 2017), Special Adviser to the President of the European Commission Jean-Claude Juncker, Reaching out to EU citizens: a new opportunity 'About us, with us, for us'

Van Rompuy H. (2015), Ma chronique des cinq dernières années, Revue Belge de la Sécurité Sociale, 2015/4